

"Munzur Doğa ve Kültür festivali" biyo festivalê kulturê Kurdun u Tırku

Memed Karêr

Festivalê 3.8.2003 ine

Waxtê reisenia Hesên Korkmaçî de, 3.8.2003 ine de, salonê belediya de Zazaki de zu panel bi. Dr. Zilfi Selcan, Cemal Taş, İmdat Yıldız, Memed Gülmez uab. bi. Nu Zazaki de panelo virên u peên vi. Çike belediya se ke kote ra Kurciu dest, panelê Zazaki bi yasax. Qesê esto vanê "Çimê tu kami vet? Tu ho ve ho vet, cokaro hondê xori vet!" Ae ra tepiya panelu de propaxanda Kurun u çepçünê Tırku biyêne. Cokaro ez teyna zu rae şiuene festival, ae ra tepiya ez deyme neşiyô festival. Stadyumi rê van tavi, çike festival uza beno. Festivalê çondine vi nêzon, fekê çemi de, lewê pirdê kewi de domonunê qizu ve taê sanatçiu ra Zazaki de lawiki vati vi, a rae şiuene uza. Vatêne 'Mileto ke a rae amo uza, yê stadyumi ra daina silxet viyo'.

Na festivalo nianeno ke Kurdê Diyarbekiri u yê zovina cau amêne tey propaxanda ho kerdêne, dêma ke teyna mı rê nê, zovina keşi rê ki wes nêamo ke, rozê sîreo ke mîlet çarşi ra nîstêne ro dolmusu, şiyêne festival, ez ki nîsto ro cı ke, şêrine çê. Mı niada ke, dı teni haê zêrê aravi de qesey kenê. Zu vano:

"Tı festival nêşiya?" Ao bin ki vano:

"Ma toa festivalê mao ke ez şêrine, festivalê Kuruno, Kuri ho rê yenê sonê."

Par nê pêrar, yanê 2008 de reê şiuene panelê zoni, mı merax kerd, vake 'ala çı qesey beno'. Prof. Dr. Ali Rıza Aslani (eve ho Zazao, beno ke unvanê ho Prof. nê, teyna Dr. ki beno, tam mı viri de niyo), verê coy Zazaki qesey kerd, dıma vake "Eke wazenê Tırki qesey bıkeri." Qeseykerdena ho de zonê Kurdu goyna. Cı ra çiyô ke aqılê mı de mendo, hem ki mı rê tamase ame, vati vi "Mektevê Kurdu ke biviyêne, sima ke bışiyêne mektevunê Kurdu, nika sima ki zê Kurdu Kurdi qesey kerdêne." Na qese ra gore, tı vana zonê Kurdu zono de ziargeo, Prof. Ali Rıza Zaza zof kuno ra ver ke, Zazaê Mamekiye na zon nêmisê, hêfê! Zazaki şindorê vindibiyaene dero, hêfê na profesorê Zazay ro zonê ho Zazaki nino, şiyô derdê zonê Kurdu rê bervenno. Amo Dêrsım de propaxanda zonê Kurdu keno. İsonê maê Mamekiye, isonê zonaaxi, vatêne "Zonê isoni namusê isonio. İsono ke zonê ho nêzoneno, nas nêkeno maa ho ki nas nêkeno, çike mordem zonê ho maa ho ra mıseno." Virênunê maê zonaaxu, verva propaxanda Kurdu de zonê ho mudafa kerdêne, bınê qeşi de nêmendêne.

Zü ke wertê i mîleti de nêsermaêne, bivatêne "Virênê ma nia zê to zonê ho Zazaki ra nêsermaê, inu domonunê ho rê nae sero saniki vatê." Vanê:

"Pêxamberu na zonê ma Zazaki do ve heri, heri nêgureto. Sero çapê cew do ve cı, heri oncia nêgureto. Vato 'Hasa, nu zonê isonio, zonê pêxamberuno, mınasiv niyo ke ez bıžêrine. Ez Heře-Weře1 cên.' Heri ke heni vato, eke kamızı pêxamber viyo vato 'Hero, caê to sola cenet vo.'"

Eke bivatêne "Nika cokaro vanê Here cenet ra ama, tı şiya ser profesor beg! Kurdi nêtorê ke, verva zonaaxunê ma de heqa zonê ma Zazaki de qolae vazê, desinde cüavê ho gureto. Tı niamede meyda nika nia tola mendo, tı ki cı rê nia xısmekarêni kena." Nia ke bivatêne belkia rınd biyêne, hama famê profesori ke çinevi, eke vazê ki çı faydê?!

Mı rê heni yeno ke, çiyô ke ma rê xamo, faydê de ho ma rê çino, ma ra tainê rê daina wes yeno. Niadê misalêna bîdine: Dire seri ra avê, seveta reklami kaxiti nay vi dêsû ra, piyesê de Kurdu bi. Nêzon çik Zıwanê Kurdi vatêne. Cêncunê ma biletî rotênê. Zü arde ke biletê mı roso, mı vake:

"Ez Kurdi nêzon, mı ke toa cı ra fam nêkerd biêrine çı?"

¹ Sarê Mamekiye "Kürtçe" rê Heře-Weře vanê.

Ez nêşîune, hama niadê, aê ke şiyê mı rê çî qesey kerd:

"Înu kay kerdo, niado ke, keşî ra qe pîziye nêwezina kes ne huino ne toa. Şiyê ser ke kes toa fam nêkeno, kay vındarno. Çarno ra Tırki newde kay kerdo, hona mîleti deşti dê pêro. Dîma ki vato 'Sîma sene Kurdiê? zonê moa ho nêzonenê. Ala vînderê ma zonê moa sîma sîma salix dame.'"

Vake dîma ki heşiyê pê ke, sarê Mamekiye Kırmancki (Kırdaşki) nê, Zazaki qesey keno, zû vato:

"Qusîrê mı de niamedê, mı nêzona ke zonê sîma Zazakiyo."

Yaaa, ma de niaro. Sar ke zora ma Kurd mekero ki, ma ve ho kume ra dime ke, ho eve zora Kurd kerime. Cokaro vanê "İsono ke asimile bi her çiyê ho qefçîl vînenê, ho ki qız vînenê."

Festivalê 6. (27-30ê Temmuz 2006)

Waxto ke festival bi nêzdi, vake "Alimê zoni Celilê Celili yeno festival de qesey keno." Ez ki van yeno Zazaki sero gurino çiko. Serverê sendika malimu Adıyaman rao, mı nas keno, mı ra vake:

"Alimê zoni Celilê Celili yeno, eke ame cî rê berfekêni bike."

Mı ki vake: "Kamızı zon qesey keno?"

Vake: "Kürtçe2."

Mı vake "Ez 'Kürtçe' nêzon, Zazaki zonen."

"Tamam" vake, "biê cî rê berfekêni bike."

Yoxro ke her kes vano Zazaki lehçê de "Kürtçeo", heşiyê pê ke, ez ki Zazaki rînd qesey ken, dêma ke vato "Ni zumîni fam kenê." Hora vanê "Eve ho ki zonê ho Kürtçe nêzonenê." Mı ke cî rê tene kerd araze ke, isono ke Zazaki qesey keno "Kürtçe" fam nêkeno, hona vînet. Ma çond serîo ke zumîni nas keme, hermeta ho ki Mamekiye rawa, oncia ki hona po nêgînê ke Zazaki zovîna zu zono. Dêma ke hem hurdemêna piya Tırki qesey kenê, hem ki propaxanda bena ke Zazaki lehçê de Kürtçeo, cokaro heni zonenê ke zu Kurd ve Zazay ra zumîni fam kenê. Çî hêf ke a propaxanda henêne hona bena, hem ki heni propaxanda bena ke, heto zu ra vanê "Zazaki" lehçê de Kürtçeo" heto bin ra ki vanê "Zonê sarê Mamekiye Zazaki nê, Kırmanckiyo." Sarê Mamekiyo ke asimile biyo ki, nae rê inam beno.

Dire rozi ra tepiya, sırê festivali de, ez soder ke amune çarşı, Hesên Ali ki rastê mı bi (eve ho "Dersim dergisi" de gurino), ma piya şime ke, Celilê Celili hao cêr fekê çemi de, "Dereza Çay Bahçesi" de qesey keno. Kamızı zon qesey keno, zonenê? Tavi ke zonê ho Kürtçe (Kurdi), zonê ma Zazaki nê. Aê ke gosdanê kamê zonenê? Tavi aê ke Kürtçe nêzonenê iyê. Ma çituri zumîni fam kenê? Tavi ke eve zu berfeke. Züye lewê Celilê Celili de nista ro, ey ke çî qesey kerd çarnena ra Tırki. Mı zê her waxti oncia meraq kerd, nistune ro mı gosda. Tavi ez zê her waxti çiyê pers nêken, hondê ke gosdan. Çike her çî werte dero, çike alimunê zonê Zazay nê, alimunê zonê Kurdi danê ardene anê. Mordem taxmin keno ke i çî qesey kenê. Sifte mı rê zof tamase ame, çike dî mordemu zumîni de Kürtçe qesey kerdêne. İ dî teney kami vi, zonenê?

² "Kürtçe" van, çike zoni heni ke kerdê têwêrte ra çıqaşî ke "Kürtçe, Kırmancki, Kırdaşki, Hefe-Wefe" namê zu zoni vo ki, sarê Mamekiye taê heni zonenê ke, Kırmancki namê zonê sarê Mamekiyo, Kırdaşki ve Hefe-Wefe ra namê zonê sarê Xıranio, Kürtçe ki namê zonê sarê Diyarbekirio.

Zu Celilê Celili vi, Ruşia ra amey vi, ao bin ki zuyo de cênc vi, Almaniya ra amey vi. Her zu dulgerê ra amo,  a Mamekiye de K rt e qesey ken , berfeke K rt   dinu  arnena ra Tırki, sar  Mamekiyo ke K rt e n zoneno ki, dorme de biyo top gosdano. Dıma mı niada ke, werte de re  Xıdır Aytacı ki  iy  eve Tırki pers kerd, berfeke  arna ra K rt e, nafa Celil  Celili eve K rt e c av da. Berfeke nafa ki K rt   dey  arna ra Tırki. Mı niada ke Hesên Ali ki lew  mı de dest fist hawa cı ra qes  pers kerd, vake "Tu  oa qal  na leh   Kurdi, qal  Zazaki n kerd, eke nia   ero Zazaki beno vindi." Berfeke desinde  arna ra K rt e, dıma K rt   i mordemi  arna ra Tırki, eke vato "Meters , Zazaki vindi n beno." Seveta Zazaki qeso ke vake hond  vi. Mı Hesên Ali ra vake "Tu  a vake 'Leh   Kurdi?'" Ey ki vake "Ala qal  Zazaki biker , va teka vaz  leh   Kurdi."

Niad  ke alim  ke tarix  milet  Zazay zonen , alim  ke gramer  Zazaki sero kitav  ho est , nost  ho est  inu niyan  gosn dan , son  isono ke Zazaki n zoneno, zon bile qewıl n keno, ey an  gosdan . Beno ke sıma wendoxi nıka van  "Yau  iyo hen  beno, mordem ten  sermaeno." Qesa sıma rasta, hama na qese mı ra n , sar  ma  Mamekiye ra pers ker .

Roz  mı ra vake:

" oa alim  ke zon  ma sero g rin , ya ki zon  ma zonen  est , tı zonena? Name ma de, dawete kerime biyarime."

Mı ki vake:

"Ya est . Dr. Zilfi Selcan esto."

Mı name da cı, guret  i. Mend waxto ke festival ame, mı niada ke, eke oncia teyna propaxandaciye Kurdu am  qesey ken . Ez ki  iune "Dersim K lt r Derneđi" mı pers kerd ke,  a alim  zon  ma n ard ?  zkan Tacar (server  TUDEFi) uza vi, vake:

"Ma vake 'Dr. Zilfi Selcani biyarime' DTPciyu red kerd."

Z  ki mı ra vake:

"A qesa raste niya, inu ve ho ki hora n wast ke, Dr. Zilfi Selcani dawete ker ."

Festival  7. de nost  ser  afi iu (09-12  Axustose 2007)

N zdiy  festivali de, z  mı r  telefon kerd, vake "Bi  b ro  festivali." Ez  iune ke, zu c nc ve  enek  ra  uza. Vake:

"Ala na  iyo ke ma Zazaki de nosto, re  qontrol ke?"

Mı re  niada ke,  iyo ke cı ra tene fam beno, cao ke "awan Munz ran" vazino teyna uyo, mordem sono ser ke mana "awa Muziri" de vazino, hama qes  bini qe fam n ben . Mı cı ra qe  oa fam n kerd. Mı pers kerd:

"Nu Zazakiyo?"

"Heya" vake.

Mı nafa lazeki ra pers kerd: 'Tı koti rawa, Zazaki zonena?' Vake:

"Ez Diyarbekir raune, moa mı Zazawa, piy  mı Kurdo, ez Zazaki senik zonen."

Çêneke ra mı pers kerd, ae vake:

"Ez Dicle raune, Zazaune." Mı vake:

"Ala Tırki de vazê, naza de çı noşiyoy?" Vake:

"Halkların kardeşliği Munzur'dan aksın, doğa yaşasın" Mı vake:

"Ça de çiyoy henê çino. Nu eke esto Kurdkiyo sima nosto. Ez nae rind zonen ke, Zazaki de na herfê 'xw-y nia têlewe de ninê, hama Kurdki de na dı herfi nia têlewe de noşinê, ça ra beliyo ke na qese Kurdkiyo."

Vake: "Ala tı na Tırki era Zazaki çarne." Mı ki vake:

"Nia na deqa de tene zor beno. Çıke zoni imisê zumini nêbenê. Sima guney rew bivatêne, u waxt ma sero tene vînetêne, çiyoy de rind nostêne."

Eke lerze kerd, mı ki a deqa uza ho ra gore çiyê vake, hama oncia ki çoa aqilê ma nêkot. Çiyoy ke imis nêbeno ki; qeso ke Tırki de "aksın" vanê uyo. Mı ra vanê:

"aksın' Zazaki de çituri vazıno?"

Ez ki ho ho de borzal ken ke "Tırki vanê "Su aşığı doğru akıyor" ma ki vame "Uwe davacêrde sona." Ae ra gore mı vake:

"Tırki de 'aksın', ma de ki 'şêro' vanê. Eke çeku ve çeku vazıme, u waxt guney 'Biraenia Miletu uwa Muziri de şêro' vazıyo, u ki xeletoy."

Lazeki vake:

"Tamam tamam heni vazıme!" Mı ki vake:

"U waxt, u zoto ma dame, çıke Zazaki de çiyê xıravini rê vanê 'uwe de şêro.'"

Mı ke heni vake, çêneke vake:

"Rasta, heni beno zê zoti."

Hama oncia züya ho vanê. Vanê:

"İlam gere ke 'aksın' vazıyo"

Ez her ke van ke, heni imis nêbeno, isoni ke i qesey heni çeku ve çeku çarnay ra Zazaki çiyoy de tamase vezıno werte, i oncia "Nê" vanê, "gere ke vazê aksın." Beliyo ke, zü zon çituri tercümê zovına zü zoni beno, nêzonenê, cokaro heni vanê. Ma ke têsare nêkerd, inu vake "Ma Qemeri ra pers keme (Qemerê Roj TV)." Dêma ke inu ra gore en Zazakiyo rındek Qemer qesey keno. Mend dima, afişi veziyay amey ke, eke heya i qesê virênê tamasey vurnê, hama oncia ki qeso de Kurdki kerdo ve werte ra. Cokaro vanê "Derdê heşi mamuxiê." Biyo na fênde. Dêma ke Zazakiyo zalal qewil nêkenê, ilam ke werte de Kurdki (Kırdaşki) ki bivo. Awişi nê ve dêsuy ra, millet pers keno, vanê "Na derbaz çıko?" Kes nêzoneno tavi. Mı ki meraq kerd

ez şîune mı kıtavci ra zu lûgatê Kurdki (Kurdi-Tırki) guret niada ke, eke na qese nia kerdo araze:

derbaz: geçme, aşma. /... bûn geçmek, aşmak (niade, Ferheng, Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi, dördüncü baskı, Gulan 2004 Stenbol, D. İzoli)

Qeso ke afişe de noşiyoy ki niaro:

“Biraina Mîleton Munzir de Derbaz Bo, Yaji-Yaban Wes Bo”

“derbaz” ke sene mana dero cor awseno. Ae ra gore na qese yeno na mana:

“Biraina Mîleton Munzir de bover vîşiyoy...”

Ma indi çı beno bivo, çıturi bivo sarê Mamekiye cı ra toa fam nêkenê. Hora heni awseno ke, iyê ke na kar kenê ki nêwazenê ke cı ra toa fam vo, dêma ke wazenê ke Zazay eve na tore zonê Kurdu bimisê. Tavi eke zonê ho mîletê ho ra pers nêkerd yeno a mana. Dêma ke na ki politika de Kurduna. Dêma ke heni kenê ke, eve na tore zonê Mîletê Zazay era Kurdki (Kırmancki, Kırdaşki) ser kuyo, pede pede bimisê. Hora aê ke xevera ho tene politika Kurdu ra esta zonenê ke, Kurdcıu (mordem şikino “Kırcıu” ki vazo) vatêne “Ma wazeme ke naynu zu zon kerime.” Zazaki u Kurdki rê vatêne. Hama çıturi kenê zü zon? Tavi ke Kurdki (Kırmancki) nêvurnenê, teyna Zazaki vurnenê. Eve na tore waxt ke ame, Zazaki vurino beno Kurdki. Çıke vatena Kurdu ra gore Zazaki lehçê de Kurdkiyo.

Eke raştia hedefê ho xeleşiyaena zonun u têdustênia zonu vo, u waxt na karo nianen de pers kenê alimunê zonê Zazay ra, ya ki sarê Mamekiye ra pers kenê. Hama heni nêkenê, mîletê Zazay ra, aê ke asimile nêbiyê, inu ra pers nêkenê, eve ho mîletê Zazay veıra qesey kenê. Niadê, roza ke veng da mı ez şîune, ae ra tepiya oncia a roze mı çarşı de caê na mesela qesey kerde, uza zü nia vake:

“Halkların kardeşliği Munzur’dan aksın” rê zonê ma de en qeso minasiv nia beno: “Biraenia mîletu uwa Muziri de pêreso”.

Raştia ke mı ra gore ki nu en qeso de minasivo. Hama iyê ke seveta karê festivali guriyêne hem Mamekiye ra nêvi, hem ki pers sarê Mamekiye ra nêkerdêne. Mı ra ke pers kenê, eve Zazakiyê cêri ra bile nê, eve Zazakiyê cori nostene daina minasiva, çıke cao ke çemê Muziri vezîno hardê Zazaunê corio. Saa ke Mamekiye de keso ke Zazaki zoneno çino? Niadê dıma mı ap Momıdi de na mesela qesey kerde, ap Momıdi ki na derheq de na qesê cêrêni vati ke, i ki minasiv kunê:

“Biraenia mîletunê dina zê çımê Muziri mıqerem bigiriyo.”

“Uwa Muziri zê her waxti berdevam kero, biraeni u haştêni rê bigiriyo.”

Ma gune eve ho zonê ho rê wair vezîme ke, sar ki mîletê ma nêxapno, zonê ma Zazaki ki na hal mekuyo.

Festivalê 9. (30ê Temuze-2ê Axustose) u azanê Kurdu

Festivalê 2009ine de zu panel bi. Dekan u malîmunê Universita Mamekiye ke heqa universta de qesey kerd, peyniya na qeseykerdene de dekani vake:

"Sima ke wazenê çiyê pers kerê, kaxite de binosê biyarê, ma heni cüav bîdime."

Nae sero taine qesê ho kaxite de noşti berdi day cî. Olvoz Haqî Çimenî ki heqa Zazakî de çiyê nost, berd da cî. Waxto ke sire amê, dekani nostê Haqî wend, vake:

"Ma wazeme ke universta de seveta Zazakî ki zu enstitü ravo."

Se ke na qese fekê dekani ra veziya, wertê mîleti ra zû eve zirçais, eve vengo de berz vake:

"Zazakî nê, zonê Kurdi zonê Kurdi!"

Na mordem kam vi? Mî toa mordemo de henê hata nîka Mamekiye de nêdi vi. Na qesê dey sero dekani ki vake:

"Tene zerê hira vînderime. Hama na mordemi 'zonê Kurdi' nêvato, 'zonê Zazakî' vato. Nia zovîna zovîna zonî dewletênia mawa. Serbestêni gunê seveta her zonî ki bîvo." Dîma vake "Enstitü nê, ançax zerê bîna 'zon u edebiyatê Tîrki' de seveta zonê Zazakî ki zu ca beno ra."

Na festival de namê formê Zazakî ra Mamekiye de hirê pankartê paçîni darde bî. Zûye zerê Suke de, dî tenî ki pîrdo kewê ra darde bî. Rozê ra tepiya ma niada ke pîrdo kewê ra pankarta zûye darda we berda.

Na çor resmi Heqî Çimenî ontî:

